

EEN DERDE VERSLAG BETREFFENDE DE LAND- EN ZOETWATERMOLLUSKEN VAN HET "LANDJE VAN NABER", EEN NATUURRESERVAAT NABIJ HOORN

H.K. Mienis

A third report concerning the land- and freshwater molluscs of "Het Landje van Naber",
a nature reserve near Hoorn, the Netherlands

During the autumns of 2002-2003 and 2005 the author carried out some fieldwork in the tiny nature reserve "Het Landje van Naber", south of Hoorn, North-Holland, the Netherlands, in order to make a start with an inventory of its mollusc fauna. So far 31 species could be recorded: 10 terrestrial and 21 freshwater molluscs. The poor representation of prosobranch snails: only two species of *Bithynia* and one *Valvata*, is probably due to the low oxygen contents of the water during the summer. The landsnails are most probably under represented and are in need of more attention in the near future.

Inleiding

Onlangs heb ik het eerste and tweede overzicht gepubliceerd van de mollusken fauna van een klein, maar interessant natuurgebied in Noord-Holland: het "Landje van Naber" (Mienis, 200; 2004). De gegevens waren gebaseerd op respectievelijk een onderzoek uitgevoerd in de herfst van 2002 en twee vluchtige bezoeken in 2003. In 2005 heb ik, opnieuw in de herfst, dit gebied nogmaals een keer kunnen bemonsteren. Dit heeft opnieuw drie aanvullende gegevens opgeleverd, die in dit derde rapport verwerkt zijn.

De ligging van het "Landje van Naber"

Het "Landje van Naber" is een stuk binnendijs land gelegen aan de voet van de IJsselmeerdijk, net ten zuiden van Hoorn. Dit natuurgebied, dat in de richting van Hoorn in een punt uitloopt, wordt begrensd in het zuidoosten door de Westerdijk, in het noordwesten door een restant van de Hoornse Trekvaart en het daaraan parallel lopende fietspad, terwijl de zuidwest-grens gevormd wordt door de Hulkerweg. Het gebied is eigendom van de gemeente Hoorn, maar wordt verpacht aan een veeboer in Grosthuizen. De pachters eerst Klaas Wijnker en daarna zijn zoon Jacob hebben in 1991 de K.N.N.V. afd. Hoorn/West-Friesland gevraagd om hen te helpen de natuurwaarden van het gebied te bewaren en te beschermen. Ruim 10 jaar vindt nu deze samenwerking plaats tussen deze drie groepen.

Beschrijving van het "Landje van Naber"

Het "Landje van Naber" is ongeveer 4 ha groot en bestaat uit vier delen (van noord-oost naar zuid-west): een plas-dras gebied met in het midden een permanente poel, een hooiland en twee extensief begraasde weilanden. De diverse delen zijn van elkaar gescheiden door sloten, terwijl het gehele gebied tevens overlans doorsnede wordt door enkele opnieuw gegraven greppels. Het "Landje" is niet vrij toegankelijk, maar is uitstekend te overzien vanaf de dijk.

Ondanks het feit dat het een binnendijs gebied is, wordt het "Landje van Naber" gekarakteriseerd door een brak milieu. Dit wordt veroorzaakt door druk van de zoetwaterkolom op het grondwater aanwezig in de bodem van het Markermeer. Zowel de bodem als dat grond water bevat nog veel zout van de voormalige

Zuiderzee en dit zoute water komt als kwelwater naar boven in het "Landje van Naber". Het chloride gehalte van de sloot aan de voet van de Westerdijk is tamelijk hoog en bedraagt 940 mg/l; de sloot langs het fietspad bevat licht brakwater: 620 mg chloor/liter. Deze toestand staat in schril contrast met het gemiddelde chloride gehalte van het polderwater in de omgeving dat namelijk 200 mg/l bedraagt.

De vegetatie

Het hoge chloride gehalte in de sloten heeft ook zijn invloed op de vegetatie van het "Landje", hetgeen resulteert in de aanwezigheid van diverse zoutminnende planten: Melkkruid *Glaux maritima*, Zilte schijnsprurrie *Spergularia marina*, Zulte of Zeeaster *Aster tripolium* en Heen of Zeebies *Scirpus maritimus*. Ook komt er veel Veldgerst *Hordeum secalinum* voor, een zeldzaam plantje dat karakteristiek is voor oude, onbemeste weilanden. Onlangs is ook de Rietorchis *Dactylorhiza praetermissa* aangetroffen.

Het plas-dras gebied werd tot voor kort gekenmerkt door een zich steeds meer uitbreidende rietvegetatie. In 2003 is daarin een grote verandering gekomen: veel van het riet is machinaal verwijderd en een deel van het terrein is veranderd in een grote poel met daarin een verhoogd schelpeneiland. Op het hooiland wordt het hooi met de hand afgevoerd.

Mollusken

Elke keer wanneer ik over de Westerdijk fietste op weg naar Hoorn of terug naar Purmerend en het "Landje van Naber" in de "diepte" zag liggen, kwam steevast de gedachte naar boven dat ik dat stukje natuur toch eens op zijn molluskenrijkdom moest inventariseren. In de herfst van 2002 ben ik daar eindelijk mee begonnen. Dit leverde 20 soorten op (Mienis, 2003). In de herfst van 2003 werd het "Landje" twee keer vluchtig bezocht hetgeen 8 nieuwe soorten opleverde (Mienis, 2004). Dit jaar werd het reservaat op 12 oktober 2005 bezocht. Het voorkomen van diverse land- en zoetwatermollusken kon worden bevestigd, terwijl drie soorten voor het eerst genoteerd konden worden. In onderstaand overzicht zijn alle vondsten samengevat. Wat de naamgeving betreft, heb ik de nieuwste opvattingen gevolgd (Falkner *et al.*, 2001; 2002 en Taylor, 2003). Waar een naam duidelijk

afwijkt van de tot nog toe in Nederland gehanteerde namen (Gittenberger et al. 1998), heb ik de oude naam tussen haakjes aangegeven. Voor de Nederlandse namen wordt de Bruyne et al. (1994) gevolgd.

De volgende soorten werden waargenomen in het "Landje van Naber" op 1 oktober 2002 (A), 26 september 2003 (B), 16 oktober 2003 (C) en 12 oktober 2005 (D):

- 01-Kleine diepslak – *Bithynia (Bithynia) leachii* (Sheppard, 1823) (C)
- 02-Grote diepslak – *Bithynia (Bithynia) tentaculata* (Linnaeus, 1758) (A,B,C,D)
- 03-Vijver-pluimdrager – *Valvata (Cincinnati) piscinalis* (Müller, 1774) (D)
- 04-Leverbotslak – *Galba truncatula* (Müller, 1774) (A,D)
- 05-Moeraspoelslak – *Stagnicola palustris* (Müller, 1774) (A,B,C,D)
- 06-Oorvormige poelslak – *Radix auricularia auricularia* (Linnaeus, 1758) (A)
- 07-Ovale poelslak – *Radix balthica* (Linnaeus, 1758) [oud: *Radix ovata* (Draparnaud, 1805)] (A,C,D)
- 08-Begroeiende poelslak – *Radix labiata* (Rossmässler, 1835) [oud: *Radix peregrina* auct. (not Müller, 1774)] (B,C)
- 09-Gewone poelslak – *Lymnaea stagnalis* (Linnaeus, 1758) (A,B,C,D)
- 10-Puntige blaashoren – *Haitia acuta* (Draparnaud, 1805) [oud: *Physella acuta*] (C)
- 11-Bron-blaashoren – *Physa fontinalis* (Linnaeus, 1758) (A, B,C,D)
- 12-Posthorenslak – *Planorbis cornutus* (Linnaeus, 1758) (C)
- 13-Gekielde schijfhoren – *Planorbis (Planorbis) carinatus* Müller, 174 (B,C)
- 14-Gewone schijfhoren – *Planorbis (Planorbis) planorbis* (Linnaeus, 1758) (A, B,C,D)
- 15-Draaikolkschijfhoren – *Anisus (Disculifer) vortex* (Linnaeus, 1758) (A,C)
- 16-Riempje – *Bathymphalus contortus* (Linnaeus, 1758) (B,C)
- 17-Traktorwielje – *Gyraulus (Armiger) crista* (Linnaeus, 1758) (C,D)
- 18-Witte schijfhoren – *Gyraulus (Gyraulus) albus* (Müller, 1774) (A,B,C)
- 19-Plompe dwergslak – *Carychium (Carychium) minimum* (Müller, 1774) (A)
- 20-Slanke barnsteenslak – *Oxyloma (Oxyloma) elegans elegans* (Risso, 1826) (A,D)
- 21-Glanzende agaathoren – *Cochlicopa lubrica* (Müller, 1774) (A)
- 22-Fraaie jachthorenslak – *Vallonia pulchella* (Müller, 1774) (A,B,D)
- 23-Boerenknoopje – *Discus (Gonyodiscus) rotundatus rotundatus* (Müller, 1774) (A)
- 24-Grauwe wegslak – *Arion (Carinarion) circumscriptus* Johnston, 1828 (B)
- 25-Donkere glimslak – *Zonitoides (Zonitoides) nitidus* (Müller, 1774) (A,D)
- 26-Kleine akkerslak – *Deroceras (Deroceras) laeve* (Müller, 1774) (A)
- 27-Gevlekte akkerslak – *Deroceras (Deroceras) reticulatum* (Müller, 1774) (A,D)
- 28-Gewone haarslak – *Trichia hispida* (Linnaeus, 1758) (D)
- 29-Vijvermossel – *Anodonta anatina* (Linnaeus, 1758) (D)
- 30-Brede zwanenmossel – *Anodonta (Anodonta) cygnea cygnea* (Linnaeus, 1758) (A,B,C)
- 31-Moeras-hoornschaal – *Musculium (Musculium) lacustre* (Müller, 1774) (A)

In totaal werden dus 31 soorten aangetroffen, elf meer dan in het eerste rapport (Mienis, 2003) en drie meer dan in het tweede verslag (Mienis, 2004). Zo goed als zeker vormt dit nog steeds slechts een gedeeltelijke afspiegeling van wat er werkelijk aan mollusken in het "Landje van Naber" voorkomt. Opvallend is dat slechts drie kieuwslakken: de Kleine- en de Grote diepslak en de Vijver-pluimdrager, werden aangetroffen. Mocht dit inderdaad zo de situatie zijn dan ligt dat waarschijnlijk aan een te laag zuurstof gehalte van het water, dat veroorzaakt wordt door een algenbloei. In het najaar van 2003 was bijvoorbeeld ondanks de schoning een deel van de bodem bedekt met een dikke laag draadalg.

Het kleine aantal landslakken, dat tot nu toe werd aangetroffen, bestaat uit typische vertegenwoordigers van een vochtig tot zeer vochtig biotoop. In Noord-Holland komen onder dergelijke omstandigheden elders echter nog meer soorten voor, zodat bij een volgend

bezoek aan dit natuurgebied meer aandacht geschonken moet worden aan de op het land levende mollusken.

In elk geval zijn de eerste stappen gezet wat betreft onze kennis van de mollusken van het "Landje van Naber".

Mijn dank gaat uit naar Jan-Pieter de Krijger van de K.N.N.V. afd. Hoorn voor zijn kritische en aanvullende opmerkingen betreffende het eerste verslag.

Literatuur

- Bruyne, R.H. de, R.A. Bank, J.P.H.M. Adema & F.A. Perk, 1994. Nederlandse naanlijst van de weekdieren (Mollusca) van Nederland en België. 149 pp. Backhuys Publishers, Leiden.
- Falkner, G., Bank, R.A. & Proschwitz, T. Von, 2001. Check-list of the non-marine Molluscan species-group taxa of the States of Northern, Atlantic and Central Europe (CLECOM I). *Heldia*, 4 (1-2): 1-76.
- Falkner, G., Ripken, T.E.J. & Falkner, M., 2002. Mollusques continentaux de France – Liste de référence annotée et bibliographie. *Patrimoines naturels*, 52: 350 p.
- Gittenberger, E., Backhuys, W. & Ripken, T.E.J., 1984. De landslakken van Nederland. Bibliotheek K.N.N.V., 37: 184 p.
- Mienis, H.K., 2003. Een eerste malacologische verkenning van het "Landje van Naber". *De Kreukel*, 39 (2): 37-39.
- Mienis, H.K., 2004. Slakken op het "Landje van Naber". *Natuurhistorisch jaarverslag KNNV afdeling Hoorn/West-Friesland 2003*: 49-52.
- Taylor, D.W., 2003. Introduction to Physidae (Gastropoda: Hygrophila). *Biogeography, classification, morphology*. *Revista de Biología Tropical*, 51 (Suppl. 1): 1-287.

Adres van de schrijver:

Mollusc Collection
National Collections of natural History
Dept. of Zoology
Tel Aviv University
IL-69978 Tel Aviv, Israel, en

National Mollusc Collection
Dept. Evolution, Systematics & Ecology
Hebrew University
IL-91904 Jerusalem, Israel
E-mail: mienis@netzer.org.il

**NOOT REDACTIE:
VOOR MEER INFORMATIE EN FOTO'S VAN
HET GEBIED ZIE:
[HTTP://WWW.KNNV.NL/HOORN/
15-PROJECTEN/NABER/NABER.HTML](http://www.knnv.nl/hoorn/15-PROJECTEN/NABER/NABER.HTML)**